

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

СИДОРЧУК АНАТОЛІЙ АНДРІЙОВИЧ

УДК 336.1

**ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО
СТРАХУВАННЯ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

ТЕРНОПІЛЬ – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті
Міністерства освіти і науки України

- Науковий керівник:** доктор економічних наук, професор
Кириленко Ольга Павлівна,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри фінансів
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор
Онишко Світлана Василівна,
Національний університет державної податкової служби
України,
професор кафедри фінансових ринків та фінансових послуг
- кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Федоренко Анатолій Васильович,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»,
провідний науковий співробітник

Захист відбудеться «3» грудня 2010 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11–а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, майдан Перемоги, 3.

Автореферат розісланий «2» листопада 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

М. П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціальне страхування як важливий фактор розвитку держави виступає одним із індикаторів ефективності її соціальної політики та організації соціального захисту населення. З економічної точки зору, соціальне страхування виражає здатність держави за допомогою спеціально створених колективних страхових фондів виконувати покладені на неї соціальні функції та завдання, задовольняти потреби платників страхових внесків та отримувачів допомоги з урахуванням приватних та суспільних інтересів. Відтак, забезпечення розвитку державного соціального страхування знаходиться серед ключових завдань щодо реалізації її стратегічних соціально-економічних пріоритетів.

Посилення уваги до проблем соціального страхування в Україні обумовлено активним його використанням як елемента соціального захисту населення, а також зміною концептуальних підходів до сутності фінансових ресурсів державного соціального страхування. Розгляд цього явища в сучасних умовах визначається світовими тенденціями до збільшення обсягів ресурсів державних фінансів, зміною співвідношення між бюджетними коштами та коштами державних цільових фондів на користь останніх у забезпеченні зростаючих соціальних потреб населення. Набуваючи все більшої ваги, ці аспекти визначатимуть характер політики держав у сфері соціального страхування, наповнюючи його не формальним, а реальним фінансовим змістом.

Такі трансформації ведуть до виникнення перерозподільних відносин у державних фінансах, коли значні кошти на потреби соціального страхування спрямовуються з державного бюджету, що видозмінює суть та погіршує фінансовий стан державних соціальних фондів. З огляду на це одним з актуальних питань на сучасному етапі є підвищення збалансованості фінансових ресурсів державного соціального страхування, формування яких має базуватись переважно на власних джерелах.

Проблематика державних фінансів загалом і фінансових ресурсів соціального страхування населення зокрема привертає увагу багатьох вчених. Вагомий внесок у формування теоретичних засад соціального страхування зробили такі зарубіжні науковці, як У. Беверідж, О. фон Бісмарк, Р. Ноузік, Дж. Ролз й ін. Серед українських дослідників варто назвати В. Л. Андрущенко, О. Д. Василика, А. М. Гриненка, О. Є. Губаря, О. П. Кириленко, І. І. Кичко, Т. Д. Косова, О. В. Лавриненко, Б. О. Надточія, С. В. Онишко, А. В. Федоренка, М. П. Шаварину, Н. В. Шаманську, С. І. Юрія та ін.

Незважаючи на значний інтерес з боку економістів, питання збалансування фінансових ресурсів соціального страхування потребує більш повного та всебічного висвітлення. Це підтверджує практика їхнього формування за рахунок як страхових внесків, так і коштів державного бюджету, що свідчить про відсутність належної теоретичної обґрунтованості фінансової бази державного соціального страхування та унеможливорює розробку довгострокової фінансової політики у цій сфері. Недостатня увага приділяється дослідженню належних макроекономічних передумов для запровадження та існування державного соціального страхування в Україні в умовах невисоких темпів розвитку

економіки, низького рівня доходів працездатного населення і високих показників інфляції.

Вагомість й актуальність вищезгаданих проблем, науково-теоретична і практична цінність їхнього вирішення зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційна робота пов'язана з основними напрямками науково-дослідних робіт, виконаних на кафедрі фінансів Тернопільського національного економічного університету: «Оптимізація теоретичних та практичних аспектів фінансового забезпечення економічного зростання в Україні» (номер державної реєстрації 0103U007682), «Фінансова політика в стратегії соціально-економічного розвитку України» (номер державної реєстрації 0105U000861), «Бюджетні важелі подолання бідності в Україні» (номер державної реєстрації 0109U000045). Автором розроблено пропозиції щодо вдосконалення формування та використання фінансових ресурсів соціального страхування у сучасних умовах.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних та прикладних аспектів руху фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні й окресленні напрямків удосконалення їхнього формування та використання.

Відповідно до визначеної мети окреслено такі завдання:

- поглибити теоретичні засади й обґрунтувати значення державного соціального страхування;
- дослідити моделі соціального страхування в ринкових державах і з'ясувати можливості їхнього застосування в Україні;
- проаналізувати джерела формування фінансових ресурсів державного соціального страхування і тенденції зміни окремих їхніх видів в Україні;
- здійснити групування та розробити коефіцієнти оцінювання фінансового стану державного соціального страхування;
- провести аналіз вітчизняної практики формування фінансових ресурсів державного соціального страхування на загальнонаціональному і регіональному рівнях;
- оцінити сучасний стан використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні;
- дослідити перерозподільні грошові процеси у сфері державного соціального страхування в умовах ринкових трансформацій;
- запропонувати рекомендації щодо забезпечення збалансованості фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні.

Об'єктом дослідження є державне соціальне страхування в умовах ринкових перетворень в Україні.

Предметом дослідження є фінансові ресурси державного соціального страхування, їхнє формування, перерозподіл та використання.

Методологічну основу дисертаційної роботи становлять діалектичний метод та системний підхід до наукового пізнання економічних явищ і процесів. У процесі наукового дослідження було використано низку *методів*, серед яких найважливішими є: дедукції – при з'ясуванні теоретичних засад соціального

страхування, екстраполяції для дослідження його моделей у ринковій економіці, визначенні складу та структури фінансових ресурсів; групування, порівняння, статистичні прийоми середніх і відносних величин, множинної кореляції, економіко-математичного моделювання – для повного відображення практики формування, перерозподілу фінансових ресурсів соціального страхування та їхнього використання. Застосування цих методів і прийомів забезпечило надійність та вірогідність отриманих результатів.

Теоретичною основою дослідження є концептуальні положення економічної теорії, монографічна та наукова періодична література, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань державних фінансів і соціального страхування.

Інформаційну основу дослідження становлять Конституція України, закони України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та витратами, зумовленими похованням, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, Фонду соціального страхування на випадок безробіття, їхніх виконавчих органів в Івано-Франківській, Рівненській і Тернопільській областях, дані Державного комітету статистики України.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:
вперше:

– обґрунтовано комплексний підхід до збалансування фінансових ресурсів державного соціального страхування, який охоплює: визначення макроекономічних умов функціонування державного соціального страхування; планування напрямків та обсягів використання фінансових ресурсів державного соціального страхування шляхом факторного моделювання на основі величини внутрішніх ресурсів, акумульованих державними цільовими фондами; встановлення мінімального розміру фінансових резервів державного соціального страхування шляхом застосування норм законодавства у бюджетній сфері;

удосконалено:

– систему оцінювання руху фінансових ресурсів державного соціального страхування з використанням таких показників: коефіцієнта забезпеченості внутрішніми фінансовими ресурсами; коефіцієнта співвідношення зовнішніх і внутрішніх фінансових ресурсів соціального страхування та коефіцієнта автономії фінансових ресурсів державного соціального страхування на регіональному рівні, що сприятиме їхньому збалансуванню в умовах нестабільного ринкового середовища;

– порядок моніторингу фінансових ресурсів соціального страхування шляхом виокремлення таких етапів: аналіз джерел і дослідження рівня доходів соціального страхування загалом та його окремих видів; виявлення частки внутрішніх фінансових ресурсів; визначення залежності від зовнішнього фінансування; вивчення напрямків і встановлення обсягів видатків; оцінювання рівня їхньої збалансованості через побудову запропонованих показників; систематизація факторів, що здійснюють вплив на сучасний стан соціального

страхування, та розробка системи заходів щодо фінансової стабілізації у перспективі;

набули подальшого розвитку:

– трактування понять внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів державного соціального страхування. Обґрунтовано, що внутрішніми фінансовими ресурсами є доходи державних соціальних страхових фондів, сформовані шляхом надходження обов'язкових страхових внесків, а зовнішніми фінансовими ресурсами – трансферти з державного бюджету, інших цільових фондів, благодійні внески, суми штрафних санкцій тощо. Водночас у межах цього підходу доведено необхідність закріплення фінансування видатків на утримання апарату управління державних цільових фондів винятково за рахунок дотації з Державного бюджету України та заборони використання такої дотації на покриття дефіциту коштів цих фондів, що дасть змогу уніфікувати підходи до використання фінансових ресурсів у всіх сферах державних фінансів і забезпечить використання фінансових ресурсів державного соціального страхування на страхових засадах;

– стратегічні напрямки формування фінансових ресурсів державного пенсійного страхування із застосуванням факторної моделі, що визначає розмір майбутньої пенсії зайнятих осіб та враховує вплив фонду оплати праці, його частки у ВВП, ставки пенсійних внесків, інвестиційного доходу на заощаджені внески, строк сплати пенсійних внесків і строк отримання майбутньої пенсії. Цей підхід дає змогу на практиці реалізувати другий рівень пенсійної системи з дотриманням принципів побудови соціального страхування в ринковій економіці.

Практичне значення одержаних результатів. Сформовані й обґрунтовані в дисертаційній роботі рекомендації та висновки мають практичне значення, можуть бути використані органами державного соціального страхування при аналізі формування, розподілу їхніх фінансових ресурсів і внесенні змін у відповідні законодавчі й нормативні акти та виражені у таких положеннях: а) рекомендації щодо застосування показників (коефіцієнтів) при оцінюванні стану фінансових ресурсів соціального страхування; б) обґрунтування впливу факторів на покращення збалансованості доходів і видатків державних цільових фондів; в) пропозиції щодо запровадження єдиного соціального внеску замість існуючих диференційованих.

Найважливіші результати дисертаційної роботи використані у практичній діяльності Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в Івано-Франківській області (довідка № 232/01-10 від 23 березня 2009 р.), Управління Пенсійного фонду України в м. Тернополі (довідка № 10704/01 від 14 жовтня 2009 р.). Окремі положення й висновки дисертації впроваджені в навчальний процес у Тернопільському національному економічному університеті (довідка № 126-24/2234 від 01 жовтня 2009 р.).

Особистий внесок автора. Наукові результати та висновки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, відображено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на науково-практичних

конференціях: «Фінансово-бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці» (23–24 грудня 2005 р., м. Чернівці); «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період» (13 квітня 2006 р., м. Тернопіль); «Наука та освіта – ‘2006» (23–31 січня 2006 р., м. Дніпропетровськ); «Сучасні аспекти фінансового управління економічними процесами» (6–9 вересня 2006 р., м. Севастополь); «Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку держави» (6–7 жовтня 2006 р., м. Луцьк), «Теорія та практика ринкових перетворень: економічний та соціальний контекст» (20–22 березня 2008 р., м. Вінниця); «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (22–23 травня 2008 р., м. Харків); «Шляхи виходу України із світової фінансово-економічної кризи» (31 березня 2009 р., м. Донецьк); «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи» (15 квітня 2009 р., м. Тернопіль); «Актуальні проблеми фінансової системи України» (24 квітня 2009 р., м. Черкаси); «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах економічної нестабільності» (16 квітня 2010 р., м. Тернопіль); «Диверсифікація інноваційного розвитку національного господарства в контексті реалізації глобалізаційних процесів» (22-23 квітня 2010 р., м. Кременчук).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 20 наукових праць. Загальний обсяг публікацій становить 6 друк. арк. У наукових фахових виданнях опубліковано 8 статей (4 друк. арк.), у збірниках наукових праць за матеріалами конференцій – 12 (2 друк. арк.).

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 203 сторінки основного тексту, де подано 43 таблиці на 47 сторінках, 31 рисунок на 31 сторінці та 16 додатків на 35 сторінках. Список використаних джерел налічує 238 найменувань на 28 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Концептуальні засади державного соціального страхування в Україні**» досліджено теоретичні засади соціального страхування, особливості реалізації його моделей в ринковій економіці, визначено джерела формування і форми використання фінансових ресурсів соціального страхування в нашій державі.

У дисертації аргументовано, що поняття «соціальний захист» має ідентичний економічний та правовий зміст з поняттям «соціальне забезпечення», тому доведено їхню тотожність. Встановлено, що термін «забезпечення» вживається у міжнародних правових актах і дослідженнях українських вчених-правознавців, а термін «захист» – у вітчизняному законодавстві. З’ясовано, що поняття «соціальне страхування» є складовою частиною поняття «соціальний

захист», тобто вони співвідносяться як часткове й загальне, оскільки соціальне страхування один із елементів соціального захисту населення.

Не правомірним є положення, яке висунули окремі дослідники про те, що соціальний захист слід вважати атрибутом лише ринкової економічної системи. Це зумовлено тим, що розглянуті поняття було введено у науковий обіг порівняно недавно (кінець XIX ст. – початок XX ст.). Спочатку їх використовували у певних нормативних актах європейських країн, а згодом і при розкритті концепцій змішаної (неолібералізм) та планової (марксизм) економіки. Шляхом узагальнення існуючих наукових підходів визначено, що соціальне страхування може повною мірою реалізуватися лише в умовах ринкового господарства і наявності різних форм власності. Це твердження ґрунтується на тому, що у плановій економіці, незважаючи на формальне існування відносин соціального страхування, порушується один з базових принципів системи – самоврядування правління державних цільових фондів.

З'ясовано, що моделі організації соціального страхування визначаються передусім системами соціального захисту, яких є чотири: континентальна, англосаксонська, скандинавська й південноєвропейська. Доведено, що соціальному страхуванню відводиться найважливіша роль у континентальній моделі соціального захисту, побудову якої на основі чинної нормативно-правової бази задекларовано в Україні.

Встановлено, що основним джерелом формування фінансових ресурсів державного соціального страхування є валовий внутрішній продукт, при цьому самі ресурси становлять ту його частину, яка перерозподіляється в державних цільових фондах на чітко визначені цілі (у разі безробіття, тимчасової втрати працездатності, досягнення пенсійного віку та ін.). Оскільки формування фінансових ресурсів необхідно здійснювати шляхом застосування таких обов'язкових платежів, як внески, констатовано, що практика залучення фінансових ресурсів з інших джерел є недоцільною.

Розкрито суть та доведено необхідність утворення фінансових резервів соціального страхування. Здійснено їхню класифікацію на поточні (оборотна касова готівка на покриття тимчасових касових розривів для фінансування страхових виплат і соціальних послуг поточного місяця) та перспективні (резерв коштів на забезпечення виконання завдань окремого виду соціального страхування на довготривалий період), що дозволяє дотримуватись принципу єдності при побудові ланок державних фінансів.

Обґрунтовано, що при розгляді будь-якої моделі соціального захисту (в тому числі й континентальної, яка активно використовує соціальне страхування), потрібно дослідити не лише принципи її побудови, а й необхідні умови та обмеження щодо функціонування. Вказано, що такі умови й обмеження сформульовано на основі накопиченого досвіду побудови моделей у тих чи інших країнах. Умови, які сприяють розвитку континентальної моделі соціального захисту, а отже, і соціального страхування, визначаються індикаторами економічного розвитку держави, до яких зараховано: показник ВВП на душу населення, темпи економічного зростання, рівень безробіття, рівень інфляції та розмір дефіциту бюджету. Аналіз описаних п'яти індикаторів (показників), проведений для

зарубіжних країн, дав змогу визначити передумови для функціонування континентальної моделі (системи соціального страхування) в Україні.

На основі досвіду європейських країн та проведеного аналізу виокремлено п'ять основних типів моделей адміністрування збору страхових внесків у системі соціального страхування. Встановлено, що реєстрацію платників страхових внесків і функції їхнього збору, контролю й розподілу можуть здійснювати різні органи: одна установа, міністерство чи відомство (третя модель, поширена у невеликих за розмірами державах), окремо різні установи – державні цільові фонди (перша і друга моделі) або податкові органи (четверта й п'ята моделі).

У дисертації запропоновано показники для здійснення оцінки фінансових ресурсів соціального страхування за допомогою коефіцієнтів (табл. 1).

Таблиця 1

**Показники збалансованості фінансових ресурсів
державного соціального страхування**

Назва коефіцієнта	Формула розрахунку	Економічна інтерпретація
Коефіцієнт забезпеченості внутрішніми фінансовими ресурсами	$K_{зв} = \frac{ВФР}{\sum \Phi \Phi}$ <p>де ВФР – загальна величина внутрішніх фінансових ресурсів окремого виду соціального страхування; $\sum \Phi \Phi$ – загальна величина фінансових ресурсів окремого виду соціального страхування.</p>	Характеризує наявність внутрішніх фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення поточної діяльності цільового фонду держави, який управляє окремим видом соціального страхування. Чим вищий показник, тим кращий фінансовий стан соціального страхування і тим більше у нього можливостей для проведення своєї незалежної фінансової політики.
Коефіцієнт співвідношення зовнішніх та внутрішніх фінансових ресурсів державного соціального страхування	$K_c = \frac{ЗФР}{ВФР}$ <p>де ЗФР – фінансові ресурси державних цільових фондів, отримані із зовнішніх джерел; ВФР – загальна величина власних фінансових ресурсів окремого виду соціального страхування.</p>	Характеризує кількість отриманих із зовнішніх джерел ресурсів, яку цільовий фонд залучає на 1 грн. власних. Зростання коефіцієнта K_c свідчатиме про залежність цільових фондів від зовнішніх джерел фінансування та втрату фінансової стійкості.
Коефіцієнт регіональної автономії фінансових ресурсів соціального страхування	$K_a = \frac{ВФР}{\Phi Рв}$ <p>де ВФР – загальна величина внутрішніх фінансових ресурсів окремого виду соціального страхування акумульованих на регіональному рівні; $\Phi Рв$ – загальна величина використаних фінансових ресурсів на регіональному рівні за окремим видом соціального страхування.</p>	Характеризує частку видатків, яка фінансується винятково за рахунок внутрішніх фінансових ресурсів окремого виду соціального страхування на регіональному рівні. Чим вищий коефіцієнт K_a , тим більший ступінь фінансової незалежності (автономії) окремого виду соціального страхування в досліджуваному регіоні.

Вибір передбачених у табл. 1 коефіцієнтів обґрунтований необхідністю вирішення таких завдань щодо збалансування фінансових ресурсів державного соціального страхування: дослідження джерел та рівня доходів окремих державних цільових фондів та системи державного соціального страхування загалом; аналіз залежності системи від зовнішнього фінансування (коштів державного бюджету); визначення частки внутрішніх фінансових ресурсів окремого виду соціального страхування; розгляд напрямків та встановлення обсягів видатків окремих державних цільових фондів і системи соціального страхування загалом; оцінка фінансової збалансованості системи через побудову визначених коефіцієнтів; систематизація основних факторів, що зумовлюють

сприятливий або кризовий стан розвитку соціального страхування, й у разі виникнення останнього – розробка заходів для фінансової стабілізації; перспективний прогноз фінансової збалансованості соціального страхування та представлення рекомендацій щодо її підвищення.

У дисертації проведено класифікацію фінансових ресурсів соціального страхування на групи: внутрішні (акумуляовані за рахунок страхових внесків) та зовнішні (бюджетні трансферти з Державного бюджету України, інших державних цільових фондів, благодійні внески, одержані штрафні санкції тощо). Саме відмінності в ознаках внесків (еквівалентний обмін між платником і державою) та податків (відсутність еквівалентності у відносинах платника і держави) дають змогу провести такий розподіл. У межах даного підходу доведено необхідність існування та розглянуто сутність поняття «збалансованість фінансових ресурсів соціального страхування», тобто досягнення такого стану їхнього розподілу та використання, який забезпечить незалежність державного соціального страхування від зовнішніх джерел фінансування. Збалансованість визначається платоспроможністю, тобто здатністю державних цільових фондів своєчасно погашати свої зобов'язання перед одержувачами соціальних допомог.

У другому розділі «Практика формування та використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні» проаналізовано практику формування, перерозподілу і використання фінансових ресурсів державного соціального страхування на загальнодержавному та регіональному рівнях (Івано-Франківська, Тернопільська й Рівненська області), на основі чого визначено стан їхньої збалансованості.

З'ясовано, що фінансові ресурси державного соціального страхування формуються за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх джерел у пропорціях, які відображено у табл. 2.

Таблиця 2

Показники ВВП і фінансових ресурсів соціального страхування та їхньої структури за 2002–2009 рр.

Показники	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
1. ВВП, млн. грн.	225810	267334	345113	441452	544153	712945	949864	914720
2. ФРСС * всього, млн. грн.	25626	29889	46136	72027	81638	110120	165437	164936
2.1. Внутрішні ФРСС, млн. грн.	24189	27850	39984	53124	63052	84092	120912	116289
2.2. ФРСС, сформовані за рахунок бюджетних коштів, млн. грн.	1281	1773	6004	18624	18225	25761	41442	48589
2.3. ФРСС, сформовані за рахунок державних цільових фондів, млн. грн.	156	266	148	279	361	268	114	59
3. Коефіцієнт співвідношення зовнішніх та внутрішніх ФРСС	0,06	0,07	0,15	0,36	0,29	0,31	0,34	0,42
4. Питома вага ФРСС у ВВП загалом, %	11,35	11,18	13,37	16,32	15,00	15,45	17,42	18,03
4.1. Питома вага власних ФРСС у ВВП, %	10,71	10,42	11,59	12,03	11,59	11,79	12,73	12,71
4.2. Питома вага ФРСС, сформованих за рахунок бюджетних коштів у ВВП, %	0,57	0,66	1,74	4,22	3,35	3,61	4,36	5,31
4.3. Питома вага ФРСС, сформованих за рахунок державних цільових фондів у ВВП, %	0,07	0,10	0,04	0,06	0,07	0,04	0,01	0,01

* ФРСС – фінансові ресурси державного соціального страхування.

У дисертації визначено, що величина фінансових ресурсів державного соціального страхування упродовж 2002–2009 рр. збільшилась у 6 разів, ВВП – у 4 рази. Це зумовило зростання питомої ваги фінансових ресурсів державного

соціального страхування щодо ВВП від 11% у 2002 р. до 18% у 2009 р. Водночас проведений аналіз засвідчив, що внутрішні фінансові ресурси державного соціального страхування впродовж досліджуваного періоду суттєво не змінилися – за шість років спостерігалось зростання на 2%. На противагу цьому, питома вага ресурсів, отриманих за перерозподілом, зросла: від 0,6% у 2002 р. до 5,3% у 2009 р. – і, незважаючи на деяке скорочення у 2006–2007 рр., досягла максимального рівня за досліджуваний період. Дані тенденції зумовили суттєве підвищення коефіцієнту співвідношення зовнішніх і внутрішніх ресурсів державного соціального страхування – від 7 коп. зовнішніх фінансових ресурсів на 1 грн. внутрішніх ресурсів у 2002 р. до 42 коп. у 2009 р.

Визначено, що для процесу формування фінансових ресурсів державного соціального страхування на загальнодержавному рівні характерні тенденції, які тотожні для Івано-Франківської, Тернопільської й Рівненської області, зокрема: загальна величина таких ресурсів за аналізований період зросла у 6-кратному розмірі, причому внутрішні ресурси збільшилися лише у 4-кратному розмірі; у структурі цих ресурсів як на національному, так і на регіональному рівні переважають кошти пенсійного страхування.

У дисертації доведено, що збільшення частки фінансових ресурсів державного соціального страхування у ВВП впродовж 2002–2009 рр. забезпечувалося не інтенсивним шляхом – підвищенням ролі страхових внесків чи можливим розширенням бази оподаткування, а екстенсивним – шляхом перерозподілу акумульованих бюджетних ресурсів держави у цільових фондах. Така практика формування фінансових ресурсів державного соціального страхування населення змінює призначення окремих фінансових інституцій держави, а її продовження є свідченням незбалансованості державних фінансових ресурсів у загрозливих масштабах, які можуть бути подолані лише за допомогою адміністративних методів.

Аргументовано, що відхилення у темпах зростання внутрішніх фінансових ресурсів державного соціального страхування та їхньої загальної величини знижує збалансованість ресурсів окремих видів соціального страхування, що слід розуміти як їхню більшу залежність від зовнішніх коштів. Аналіз структури ресурсів дає підстави стверджувати, що таке погіршення у більшій мірі стосується пенсійного страхування. Встановлено, що зміни у ставках оподаткування страховими внесками зумовили необхідність перегляду напрямків та обсягів використання фінансових ресурсів у бік зменшення щодо страхування в разі тимчасової втрати працездатності й зростання щодо пенсійного страхування. З'ясовано, що відбувається збільшення обсягів використання ресурсів інших видів страхування, до того ж тенденції на загальнодержавному рівні аналогічні або дуже близькі до регіональних.

У процесі порівняння обсягів фінансових резервів соціального страхування, необхідних для фінансування застрахованих осіб у відповідності до одnodенної потреби в коштах, виявлено нерівномірність у розрізі окремих видів, що є наслідком відсутності єдиних нормативних вимог щодо їхнього утворення (рис. 1).

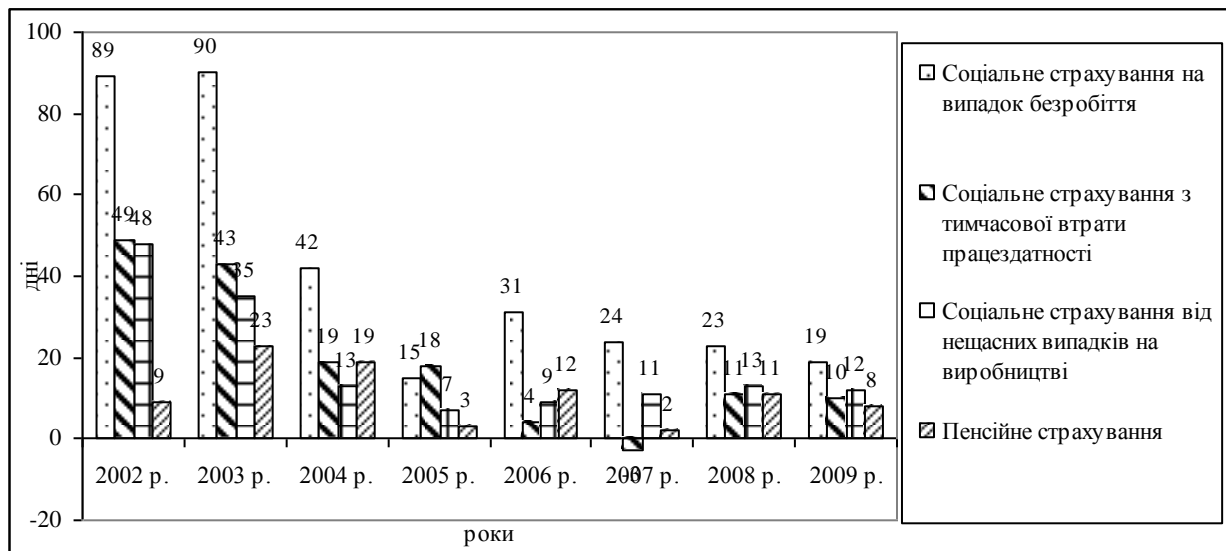

Рис. 1. Динаміка фінансових резервів у розрізі окремих видів соціального страхування за 2002–2009 рр., дні

За результатами аналізу структури фінансових ресурсів державного соціального страхування та порівняння їхніх обсягів у 2002–2009 рр. визначено, що тенденції на рівні досліджуваних регіонів повністю відповідають загальнодержавним. У той же час визначені коефіцієнти автономії ресурсів відображають суттєві відмінності в їхньому формуванні на регіональному та національному рівнях (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка показників автономії окремих видів фінансових ресурсів соціального страхування в Івано-Франківській, Рівненській і Тернопільській областях та в Україні за 2003–2009 рр.

Види соціального страхування	Регіон	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
в разі безробіття	Івано-Франківська	0,78	0,74	0,78	0,76	0,72	0,81	0,68
	Рівненська	0,59	0,57	0,58	0,59	0,59	0,58	0,44
	Тернопільська	0,48	0,41	0,38	0,48	0,57	0,56	0,57
	Україна	1,04	0,88	0,89	1,04	0,96	1,04	1,00
в разі тимчасової втрати працездатності	Івано-Франківська	–	–	–	–	0,63	0,92	0,87
	Рівненська	–	–	–	–	–	0,85	0,81
	Тернопільська	0,86	0,74	0,77	0,69	0,60	0,95	0,90
	Україна	0,93	0,86	0,94	0,97	0,86	1,05	1,00
від нещасних випадків на виробництві	Івано-Франківська	1,94	1,81	1,91	2,10	1,71	1,67	1,66
	Рівненська	1,77	1,91	1,80	1,79	1,47	1,28	1,67
	Тернопільська	2,66	2,71	2,93	2,83	2,59	2,79	3,29
	Україна	0,97	0,95	0,99	1,01	1,02	1,01	1,00
пенсійне страхування	Івано-Франківська	0,72	0,75	0,86	0,56	0,64	0,72	0,68
	Рівненська	0,88	0,92	0,89	0,66	0,75	0,84	0,84
	Тернопільська	0,55	0,61	0,61	0,42	0,51	0,56	0,58
	Україна	1,05	0,98	1,10	0,73	0,87	0,99	0,91

З'ясовано, що регіональна автономність менша від загальнодержавної за всіма видами державного соціального страхування. При цьому щодо страхування від нещасних випадків вона, навпаки, вища, що пов'язано з невисоким

травматизмом у Івано-Франківській, Тернопільській й Рівненській області, де переважає сільськогосподарське виробництво, а це передбачає менше навантаження на бюджети відповідних територіальних управлінь вказаного фонду.

Обґрунтовано, що пенсійне страхування характеризується найбільшою незбалансованістю фінансових ресурсів на загальнодержавному рівні. За результатами аналізу встановлено, що на це насамперед вплинули несприятливі макроекономічні передумови запровадження системи соціального страхування в нашій державі, до яких належать: низький рівень доходів працюючого населення, яке є основним платником відповідних страхових внесків; низькі темпи економічного зростання і висока інфляція; неефективна політика управління коштами пенсійного страхування (зокрема підвищення виплат, яке відбулося на основі незначного збільшення внутрішніх доходів страхування); недоліки в адмініструванні страхових внесків, зокрема застосування диференційованих ставок страхових внесків й одночасне виконання органами соціального страхування функцій обліку платників, збирання коштів, здійснення виплат і т. ін.

У третьому розділі «Шляхи збалансування фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні» на основі кореляційного та регресійного аналізу визначено й обґрунтовано фактори, які впливають на поточну незбалансованість фінансових ресурсів соціального страхування.

Встановлено, що на обсяг внутрішніх фінансових ресурсів соціального страхування найбільшою мірою мали вплив такі фактори: величина фонду оплати праці в економіці, ставки страхових внесків і частка оплати праці у ВВП. За результатами багатофакторного регресійного аналізу визначено, що комбінація перших двох факторів більшою мірою, ніж інші, зумовила зміну обсягів внутрішніх ресурсів соціального страхування.

Сформовано підхід щодо визначення факторів, на які держава може вплинути, щоб покращити збалансованість фінансових ресурсів державного соціального страхування. До таких факторів віднесено: регулювання величини фонду оплати праці та визначення ставки страхових внесків. З'ясовано, що регулювання величини фонду оплати праці тією чи іншою мірою вже відбувається, оскільки держава встановлює мінімальну заробітну плату найманим працівникам. У ході проведеного аналізу встановлено, що зміни обсягів фінансових ресурсів соціального страхування відбуваються у такий самий спосіб і з такими самими темпами, що й зміни розмірів мінімальної та середньої заробітної плати в Україні. Доведено, що резерви збільшення власних фінансових ресурсів соціального страхування завдяки зміні фонду оплати праці в нашій державі активно використовуються.

Підтверджено, що визначення ставки страхових внесків необхідно піддавати регулюванню, наприклад, шляхом запровадження єдиного страхового внеску. Зарубіжний досвід свідчить, що найбільшого рівня оподаткування фонду оплати праці в економіці (до 80-100%) досягли ті країни, в яких функції обліку страхувальників та платників, нарахування виплат і т. ін. здійснювалися однією установою, а не кількома (як це відбувається в Україні) та в яких декілька страхових внесків замінено на один. Запропоновано найбільш дієвий, з фінансової

точки зору, засіб впливу на обсяг власних ресурсів соціального страхування – визначення розміру ставок оподаткування страховими внесками в економіці і, враховуючи зарубіжний досвід, запровадження єдиного страхового платежу. Установлено, що у разі запровадження єдиного страхового внеску у розмірі 35% та оподаткування ним усього фонду оплати праці в економіці можна досягнути використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в обсягах 2009 р., не погіршуючи при цьому стану їхньої збалансованості.

При розгляді стратегічних напрямків збалансування ресурсів соціального страхування доведено доцільність запровадження в нашій країні другого рівня пенсійної системи.

Беручи до уваги, що період отримання пенсії зайнятою особою втричі менший від періоду сплати нею пенсійних внесків (35 років страхового стажу будуть співвідноситися з 15 роками отримання пенсії), визначено обсяги накопичених Пенсійним фондом України коштів за умов сплати пенсійних внесків лише у формі утримань із заробітної плати працюючих без врахування існуючих нарахувань на фонд оплати праці. Запропоновано варіанти ставок пенсійних внесків у межах від 7% (як передбачається державою) до 10,5% та варіанти інвестиційного доходу на накопичені впродовж 35 років трудової активності внески в межах від 3% до 6,5%. У результаті проведених розрахунків доведено, що на розмір отримуваної майбутньої пенсії зайнятих осіб не впливає ні величина абсолютного розміру фонду оплати праці, ні зміна її частки у структурі ВВП. Єдиними факторами впливу є ставка пенсійних внесків, інвестиційного доходу на заощаджені внески, строк сплати пенсійних внесків та строк отримання майбутньої пенсії. При ставках пенсійних внесків у розмірі 10,5% фонду оплати праці й 6,5% інвестиційного доходу на накопичені впродовж 35 років трудової активності суми (сценарій найбільш наближений до економіки України) можна досягти найбільшого співвідношення між рівнем заробітної плати працюючих і майбутньою пенсією осіб пенсійного віку – 92,5% (табл. 4).

Таблиця 4

Співвідношення між майбутньою пенсією та заробітною платою
з дотриманням вихідних умов моделі

Фонд оплати праці у 2009 р., млрд. грн.	466,3							
Ставка пенсійного внеску, %	7,0	7,5	8,0	8,5	9,0	9,5	10,0	10,5
Інвестиційний дохід, %	3,0	3,5	4,0	4,5	5,0	5,5	6,0	6,5
Бюджет Пенсійного фонду України через 35 років, млрд. грн.	2032,7	2413,3	2857,3	3375,4	3979,8	4685,1	5507,8	6467,4
Щорічний обсяг бюджету Пенсійного фонду України, млрд. грн.	135,5	160,9	190,5	225,0	265,3	312,3	367,2	431,2
Співвідношення між пенсією і заробітною платою, %	29,1	34,5	40,9	48,3	56,9	67,0	78,8	92,5

Аргументовано, що такі заходи приведуть до зменшення навантаження на бюджет Пенсійного фонду України, адже саме незадовільна структура його фінансових ресурсів спричинила погіршення збалансованості фінансових ресурсів

соціального страхування загалом. Зменшення навантаження або скорочення видатків Пенсійного фонду України усуне потребу у фінансуванні пенсій за рахунок державного бюджету, що водночас покращить співвідношення між внутрішніми і зовнішніми фінансовими ресурсами пенсійного страхування.

Відзначено, що необхідність запровадження єдиних вимог до формування фінансових резервів державних цільових фондів дозволить збалансувати фінансові ресурси державного соціального страхування. Проведений автором аналіз засвідчив відсутність єдиних наукових і методичних засад формування фінансових резервів державного соціального страхування, що підтверджується різними їх обсягами (в розрахунку до одноденних потреб в коштах) та відсутністю обов'язковості створення. Спираючись на положення статті 14-3 Бюджетного кодексу України, запропоновано встановити розмір оборотної касової готівки у розмірі до 2% видатків бюджету державних цільових фондів, тобто цей резерв повинен забезпечити семиденну потребу на фінансування страхових виплат. Водночас збереження розміру оборотної касової готівки на кінець періоду (року) повинно стати обов'язковим.

Обґрунтовано доцільність перегляду джерел фінансування поточних витрат на утримання апарату управління державних цільових фондів. На основі дослідження норм законодавчої бази, що визначає особливості формування та використання фінансових ресурсів державного соціального страхування доведено, що існуюча практика поточного утримання та матеріально-технічного забезпечення робочих органів державних цільових фондів за рахунок страхових внесків є такою, яка суперечить положенням Бюджетного кодексу України. Зазначені видатки запропоновано здійснювати виключно за рахунок коштів державного бюджету.

У дисертації сформульовано пропозиції щодо покращення використання фінансових ресурсів окремих видів державного соціального страхування. Доведено недоцільність збереження існуючого порядку використання фінансових ресурсів соціального страхування в разі безробіття для фінансування одноразової допомоги на ведення підприємницької діяльності та дотацій працевлаштування безробітних. Обґрунтовано, що на обсяги використання фінансових ресурсів державного соціального страхування на випадок безробіття в більшій мірі впливає кількість зареєстрованих безробітних, ніж розмір встановленої їм допомоги. Виходячи із того, що використання фінансових ресурсів соціального страхування від нещасних випадків на виробництві й професійних захворювань на фінансування профілактики нещасних випадків не дало очікуваного ефекту (кількість нещасних випадків упродовж досліджуваного періоду суттєво не змінилась), запропоновано шляхи більш раціонального їх використання. Пріоритетними завданнями в цьому напрямку слід вважати запровадження механізму транспортного обслуговування або компенсації на проїзд для побутових потреб інвалідів замість існуючого порядку виділення коштів на придбання для них автомобілів та забезпечення обов'язковості участі потерпілих в індивідуальних програмах реабілітації. Реалізація вище зазначених пропозицій сприятиме досягненню збалансованості фінансових ресурсів державного соціального страхування.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми формування, перерозподілу та використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні. Результати проведеного дослідження дають змогу сформулювати такі висновки та пропозиції:

1. У процесі виконання дисертаційної роботи з'ясовано, що система соціального страхування або створення колективних страхових фондів набула найбільшого поширення у країнах континентальної Європи та Північної Америки, в межах яких виділяють п'ять моделей адміністрування страхових внесків. За основу соціального захисту населення в Україні взято континентальну модель європейських країн з активною побудовою системи державного соціального страхування. Формування державного соціального страхування в незалежній Україні відбувається в умовах, не характерних для країн, де така система історично набула свого найбільшого поширення. Такий висновок зроблено на основі порівняння доходів населення у розрахунку на одну особу, темпів зростання економіки й рівня інфляції в нашій державі, які значно відхиляються від значень аналогічних показників країн континентальної Європи.

2. Фінансові ресурси державного соціального страхування розглянуто як кошти, які утворюються на стадії перерозподілу ВВП шляхом застосування такого інструменту фінансового механізму, як соціальний страховий внесок, і використовуються на стадії вторинного розподілу ВВП у формі фінансування у такій ланці фінансової системи, як державні цільові фонди. За результатами проведеного аналізу встановлено, що здебільшого ресурси соціального страхування в Україні спрямовуються на потреби незайнятого (постійно або тимчасово), непрацевдатного (за віком) та застрахованого у системі такого страхування населення.

3. Визначено, що обсяги фінансових ресурсів соціального страхування нашої країни впродовж досліджуваного періоду мають чітку тенденцію до значного зростання, що посилює роль державних цільових фондів у складі державних фінансів України. В результаті аналізу встановлено нерівномірність темпів зростання таких ресурсів та з'ясовано, що збільшення обсягів використання фінансових ресурсів державного соціального страхування перевищували відповідні темпи їхнього формування. З огляду на це доцільно визначити збалансованість фінансових ресурсів соціального страхування як досягнення такого стану їхнього формування й використання, який забезпечить незалежність цього суб'єкта від зовнішніх джерел фінансування і характеризується платоспроможністю, тобто здатністю своєчасно погашати свої зобов'язання по виплатах. Збалансованість фінансових ресурсів соціального страхування проаналізовано на основі запропонованої системи показників, серед яких: коефіцієнт забезпеченості внутрішніми фінансовими ресурсами; коефіцієнт співвідношення зовнішніх та внутрішніх фінансових ресурсів соціального страхування; коефіцієнт автономії ресурсів.

4. Виявлено незначні відмінності у динаміці обсягів формування та використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в розрізі окремих видів по Україні та на регіональному рівні. У результаті застосування пропонованої методики оцінювання доведено незбалансованість фінансових ресурсів державного соціального страхування та відсутність тенденції до її покращення.

5. В дослідженні встановлено, що відсутність єдиних нормативних вимог до методів формування і утворення фінансових резервів державного соціального страхування, інструментів їхнього використання зумовили значні масштаби перерозподільних відносин у системі державних фінансів, що не сприяло адаптації соціального страхування до умов нестабільного ринкового середовища. Представлені у роботі факторні моделі руху фінансових ресурсів державного соціального страхування стали основою для вироблення науково обґрунтованих пропозицій щодо їхнього поточного та перспективного збалансування.

6. Перерозподільні грошові процеси в системі державного соціального страхування підтверджують збільшення питомої ваги її фінансових ресурсів у ВВП на 4% упродовж 2002–2009 рр. Оскільки внутрішні фінансові ресурси державного соціального страхування за цей період зросли лише на 1%, встановлено, що такі зміни стали наслідком не підвищення ролі страхових платежів чи розширення їхньої бази оподаткування, а перерозподілу акумульованих фінансових ресурсів від державного бюджету до цільових фондів. Обґрунтовано, що це призвело до погіршення збалансованості фінансових ресурсів державного соціального страхування, що підтверджується зниженням коефіцієнта забезпеченості внутрішніми ресурсами за всіма видами соціального страхування та зростанням величини коефіцієнта співвідношення між зовнішніми і внутрішніми фінансовими ресурсами державного соціального страхування. Внаслідок цього відбувалося постійне зниження коефіцієнта автономії регіональних фінансових ресурсів державного соціального страхування впродовж 2002–2009 рр.

7. Визначено фактори впливу на зниження збалансованості фінансових ресурсів державного соціального страхування, які вказують на неефективність здійснення політики управління коштами окремих видів державного соціального страхування і недоліки в організації системи акумулювання страхових внесків. Це підтверджується значенням показника співвідношення фонду оплати праці, з якого сплачено страхові внески, до загальної величини фонду оплати праці в економіці України, який перебуває на одному із найнижчих серед досліджуваних країн рівні.

8. Встановлено, що найбільшою мірою на обсяги фінансових ресурсів державного соціального страхування впливають такі фактори, як обсяг фонду оплати праці в економіці та ставки страхових внесків. Ступінь регулювання даних факторів з боку держави принципово відрізняється: якщо оплата праці регулюється через встановлення її мінімального рівня, то відрахування на соціальне страхування коригуються через зміну ставок страхових внесків. Визначено, що просте підвищення ставки внесків матиме негативний ефект: проведений аналіз однофакторної моделі показав, що власні ресурси соціального страхування при цьому скоротяться. Обґрунтовано необхідність застосування

комплексного підходу щодо вирішення проблеми збалансованості фінансових ресурсів державного соціального страхування, який полягає не у підвищенні ставки оподаткування, а у забезпеченні більшої величини фонду оплати праці, який оподатковується. Зарубіжний досвід функціонування систем соціального страхування підтверджує, що важливим напрямом вирішення цієї проблеми є запровадження єдиного соціального внеску.

9. Запропоновано тактичні напрями покращення використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в умовах їх хронічної незбалансованості, які полягають у такому: встановлення єдиних вимог до формування фінансових резервів державних цільових фондів; зміна джерел фінансування поточних витрат на утримання апарату управління державних цільових фондів; скасування існуючого порядку фінансування одноразової допомоги на ведення підприємницької діяльності та дотацій роботодавцям на працевлаштування безробітних; відміна діючого механізму фінансування придбання автомобілів для інвалідів та запровадження компенсаційних виплат та ін. Встановлено передчасність запровадження обов'язкового медичного страхування в Україні на основі державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

10. Визначено фактори, що у перспективі будуть мати вплив на використання фінансових ресурсів державного соціального страхування. Зокрема у пенсійному страхуванні на розмір майбутньої пенсії зайнятих осіб впливатимуть: ставка пенсійних внесків, ставка інвестиційного доходу на заощаджені внески, строк сплати пенсійних внесків та строк отримання майбутньої пенсії. Доведено, що при ставках пенсійних внесків у розмірі 10,5% фонду оплати праці та 6,5% інвестиційного доходу на накопичені впродовж 35 років трудової активності суми (сценарій найбільш наближений до економіки України) можна досягти найбільшого співвідношення між рівнем заробітної плати працюючих і майбутньою пенсією осіб пенсійного віку, що сприятиме покращенню добробуту населення та подоланню бідності серед пенсіонерів.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Сидорчук А. А. Моделі фінансового забезпечення соціального захисту населення / А. А. Сидорчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2004. – № 16. – С. 102–107. – (Серія : Економіка) (0,5 д. а.).
2. Сидорчук А. А. Проблеми класифікації соціальних виплат і послуг / А. А. Сидорчук // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2004. – № 1. – С. 46–51 (0,3 д. а.).
3. Кириленко О. П., Сидорчук А. А. Недержавні пенсійні фонди на фінансовому ринку: світовий досвід та реалії України / О. П. Кириленко, А. А. Сидорчук // Світ фінансів. – 2005. – № 3–4 (4–5). – С. 131–142 (дисертанту належить 0,3 д. а.; обґрунтовано перспективи функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні).

4. Сидорчук А. А. Оптимізація формування бюджету Пенсійного фонду України / А. А. Сидорчук // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2007. – № 1. – С. 109–117 (0,6 д. а.).
5. Сидорчук А. А. Аналіз макроекономічних передумов функціонування державного соціального страхування в Україні / А. А. Сидорчук // Інноваційна економіка. – 2010. - № 1 (15). – С. 224–228 (0,3 д. а.)
6. Сидорчук А. А. Проблеми формування фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні / А. А. Сидорчук // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія». – 2010. – Випуск 13. – С. 251–262 (0,5 д. а.)
7. Сидорчук А. А. Оцінка збалансованості фінансових ресурсів державного соціального страхування / А. А. Сидорчук // Наука й економіка. – 2010. – № 2 (18). – С. 76–82. (0,3 д. а.)
8. Сидорчук А. А. Напрями покращення використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні / А. А. Сидорчук // Світ фінансів. – 2/2010. – С. 33–43 (0,5 д. а.)

В інших виданнях:

9. Сидорчук А. А. Напрями удосконалення фінансування як форми фінансового забезпечення соціального захисту населення / А. А. Сидорчук // [«Фінансово-бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці»] : матеріали міжвуз. наук. конф. студ. та молодих вчених Буковин. держ. фін. акад. (Чернівці, 23–24 груд. 2005 р.). / голов. ред. д. е. н., проф. В. В. Прядко. – Чернівці : БДФА, 2006. – С. 216–217 (0,1 д. а.).
10. Сидорчук А. А. Проблеми збалансованості формування бюджету Пенсійного фонду України / А. А. Сидорчук // [«Освіта і наука-2006»]: матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф., (Дніпропетровськ, 23–31 січ. 2006 р.). Том 8 : Економічні науки / відп. ред. К. О. Біла. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 40–42 (0,1 д. а.).
11. Сидорчук А. А. Оптимізація процесу формування бюджету Пенсійного фонду України / А. А. Сидорчук // [«Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період»] : матеріали наук. конф. проф.-викл. складу, (Тернопіль, 13 квіт. 2006 р.). / голов. ред. колег. д. е. н., проф. С. І. Юрій. – Тернопіль : ТДЕУ, 2006. – С. 111–114 (0,2 д. а.).
12. Сидорчук А. А. Проблеми функціонування форм фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні / А. А. Сидорчук // [«Сучасні аспекти фінансового управління економічними процесами»] : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., (Севастополь, 6–9 вер. 2006 р.). / наук. ред. к. е. н., доц. Т. М. Одинцова. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2006. – С. 98–100 (0,1 д. а.).
13. Сидорчук А. А. Напрями використання коштів недержавних пенсійних фондів України / А. А. Сидорчук // [«Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку держави»] : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 6–7 жовт. 2006 р.). // Відп. ред. М.І. Карлін. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – С. 75–76 (0,1 д. а.).

14. Сидорчук А. А. Доходи населення в системі соціального страхування на випадок безробіття / А. А. Сидорчук // [«Теорія та практика ринкових перетворень: економічний та соціальний контекст»] : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., (Вінниця, 20–22 берез. 2008 р.). Т. III. / Вінн. ін. екон. – Вінниця : ВІЕ ТНЕУ, 2008. – С. 149–154 (0,2 д. а.).
15. Сидорчук А. А. Перерозподільчі відносини в системі фінансових ресурсів соціального страхування / А. А. Сидорчук // [«Актуальні проблеми фінансової системи України»] : зб. тез доп. та виступів VI Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, аспірантів і студ., (Черкаси, 24 квіт. 2009 р.). / голов. орг. коміт. д. т. н., проф. Ю. Г. Лега. – Черкаси : ЧДТУ, 2009. – С. 218–221 (0,2 д. а.).
16. Сидорчук А. А. Фінансування допомоги сім'ям в системі соціального захисту населення України / А. А. Сидорчук // [«Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики»] : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф.. (Харків, 22–23 трав. 2008 р.). / Наук.-дослід. центр індустр. пробл. розв. НАН Укр. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2008. – С. 117–120 (0,1 д. а.).
17. Сидорчук А. А. Фінансова стійкість ресурсів соціального страхування / А. А. Сидорчук // [«Шляхи виходу України із світової фінансово-економічної кризи»] : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчених, (Донецьк, 31 берез. 2009 р.) / заг. ред. д. е. н., проф. В. І. Дубницький. – Донецьк : ТОВ «ДЕГІ», 2009. – С. 241–243 (0,1 д. а.).
18. Сидорчук А. А. Аналіз формування фінансових ресурсів соціального страхування в Україні / А. А. Сидорчук // [«Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи»] : матеріали наук. конф. проф.-викл. складу, (Тернопіль, 15 квіт. 2009 р.) / відп. за вип. д. е. н., проф. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – С. 129–146 (0,3 д. а.).
19. Сидорчук А. А. Макроекономічні умови функціонування державного соціального страхування // А. А. Сидорчук // [«Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах економічної нестабільності»] : матеріали наук. конф. проф.-викл. складу, (Тернопіль, 14 квіт. 2010 р.) / відп. за вип. д. е. н., проф. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 157–164 (0,3 д. а.).
20. Сидорчук А. А. Макроекономічні аспекти розвитку національної системи соціального страхування // А. А. Сидорчук [«Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах економічної нестабільності»] : матеріали наук. конф. проф.-викл. складу, (Кременчук, 21–22 квіт. 2010 р.) / відп. за вип. д. е. н., проф. – Кременчук : ТНЕУ, 2010. – С. 307–308 (0,2 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Сидорчук А. А. Фінансові ресурси державного соціального страхування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2010.

Розкрито теоретичні засади державного соціального страхування. Здійснено дослідження теоретичної бази та практики фінансових ресурсів державного

соціального страхування. З'ясовано інструменти формування та форми використання фінансових ресурсів державного соціального страхування.

Проаналізовано практику формування, визначено масштаби перерозподілу та використання фінансових ресурсів державного соціального страхування на загальнодержавному та регіональному рівнях. Оцінено ступінь збалансованості фінансових ресурсів державного соціального страхування за допомогою визначеної системи коефіцієнтів.

Розроблено науково обґрунтовані пропозиції щодо покращення збалансування фінансових ресурсів державного соціального страхування, їхнього ефективного формування та використання.

Ключові слова: державне соціальне страхування, фінансові ресурси, збалансування ресурсів, фінансові резерви, страхові внески, єдиний соціальний внесок.

АННОТАЦІЯ

Сидорчук А. А. Финансовые ресурсы государственного социального страхования. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2010.

Исследовано процессы формирования, перераспределения и использования финансовых ресурсов государственного социального страхования. Рассмотрена теоретическая база государственного социального страхования и изучены модели её реализации в рыночной экономике. Доказана приоритетность роли государственного социального страхования при создании континентальной модели социальной защиты населения. Раскрыта сущность финансовых ресурсов государственного социального страхования, а также дополнена их классификация.

Введена система оценки движения финансовых ресурсов государственного социального страхования с использованием таких показателей, как: коэффициент обеспеченности внутренними финансовыми ресурсами; коэффициент соотношения внешних и внутренних финансовых ресурсов социального страхования; коэффициент автономии финансовых ресурсов государственного социального страхования на региональном уровне.

Проанализирована практика формирования и использования финансовых ресурсов государственного социального страхования. Доказано, что рост объема финансовых ресурсов государственного социального страхования происходил экстенсивно путем перераспределения бюджетных ресурсов к целевым фондам. На этой основе определены недостатки управления системой государственного социального страхования, факторы влияния на сбалансированность её финансовых ресурсов в целом и в разрезе отдельных видов социального страхования.

Аргументировано, что такая практика меняет назначение отдельных финансовых институций государства. Зафиксировано большую зависимость ресурсов пенсионного страхования от внешних источников финансирования.

Проанализировано перераспределение финансовых ресурсов государственного социального страхования на макро- (в зависимости от объемов ВВП) и микроуровнях (между центральным аппаратом государственных целевых фондов и их региональными отделениями). Установлено неэффективность управления средствами отдельных видов государственного социального страхования и недостатки в организации системы аккумулирования страховых взносов.

Поданы научно обоснованные рекомендации по улучшению формирования и использования финансовых ресурсов государственного социального страхования. Определены пути сбалансирования финансовых ресурсов государственного социального страхования, а именно: внедрение единого социального взноса, единых требований к формированию финансовых резервов; бюджетных источников финансирования текущих расходов на содержание аппарата управления государственными целевыми фондами. Обосновано целесообразность реализации на практике второго уровня пенсионной системы.

Определен комплексный подход к сбалансированию финансовых ресурсов государственного социального страхования, который состоит из следующих этапов: определение макроэкономических условий функционирования государственного социального страхования; планирование направлений и объемов использования финансовых ресурсов государственного социального страхования путём факторного моделирования; установление минимального размера финансовых резервов государственного социального страхования путем экстраполяции норм действующего законодательства; внедрение единого страхового взноса.

Ключевые слова: государственное социальное страхование, финансовые ресурсы, сбалансирование ресурсов, финансовые резервы, страховые взносы, единый страховой сбор.

ANNOTATION

Sydorchuk A. A. Financial resources of state social security – Manuscript.

Dissertation on obtaining scientific level of candidate of economic sciences in speciality 08.00.08 – money, finances and credit. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2010.

Research of theoretical base and practices of financial resources of state social security is carried out. Theoretical principles of state social security are exposed. The instruments of forming and form of the use of financial resources of state social security are found out.

Practice of forming is analysed, the scales of redistribution and use of financial resources of state social security are appraised on national and regional levels. The degree of balanced of financial resources of state social security is appraised by the certain system of indexes (coefficients).

The scientifically grounded suggestions are developed in relation to the improvement of balanced of financial resources of state social security, their effective forming and use.

Key words: state social security, financial resources, balanced of resources, financial backlogs, insurance payments, unique social payment.

Підписано до друку 25.10.2010 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк різнографічний.
Облік.-видав. арк. 0,9. Умов. друк. арк. 0,9.
Тираж 150 прим.

**Друк ПП «ЛІДЕР»,
вул. Князя Острозького, 10, м. Тернопіль.
тел. 43-12-11, 52-55-90**